

Mūsų kultūros paveldas

Bažnytinio paveldo restauratorė

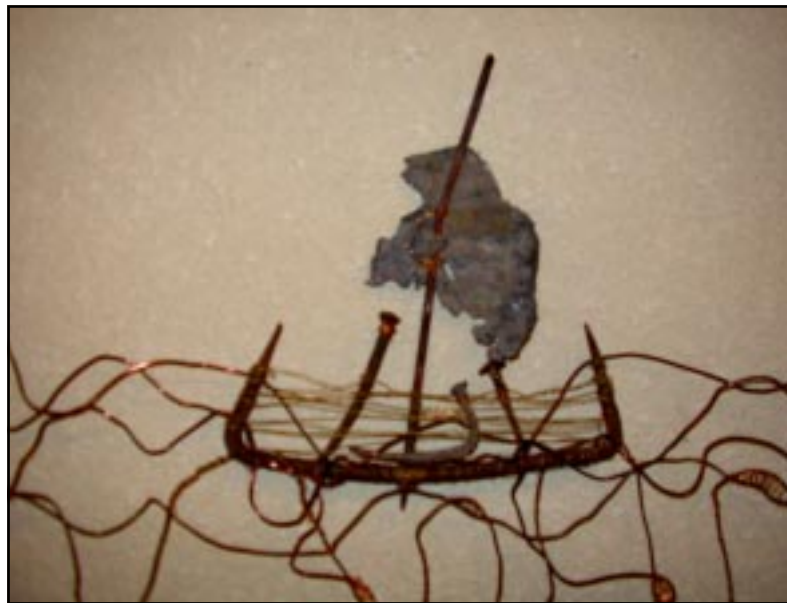
Teresė Mockevičiūtė Blažiūnienė profesionali dailininkė. Moteris tapo, piešia. Jos paveikslai saviti, spalvingi, traukia akį. Domisi keramika ir kitu menu. Dar besitudijuodama Teresė ėmė žvalgytis į sakralinį palikimą.

Dauguma paveikslų, altorių, skulptūrų – seni. Kad jie išliktų ateities kartoms, juos būtina restauruoti, atnaujinti. Tai nelengvas ir sudėtingas darbas. Jis reikalauja ne tik žinių, bet ir ypatingo kruopštumo, darbštumo. Teresei šių bruožų nestinga.

Profesionali dailininkė tapo brangaus bažnytinio

Padėkos raštą Teresei Blažiūnienei įteikia Molėtų rajono meras Stasys Žvinys, su gėlių puokšte muziejininke Tereza Šakienė (kairėje).

Paveikslas iš sudegusios Labanoro bažnyčios atliekų.

meno restauratore. Dirbo Teresė daugelyje sostinės bažnyčių, vienuolynuose, koplyčiose. Tačiau restauratorę traukia ir gimtasis Molėtų kraštas. Moteris gimė ir užaugo Molėtų rajono pak-

raštyje, Giedraičių parapijoje, kur ribojasi Ukmergės ir Širvintų rajonai. Restauravo Teresė Videniškių šv. Lauro bažnyčioje ir vienuolyne buvusius kultūros paveldui

(Nukelta į 7 psl.)

(Atkelta iš 5 psl.)

Bažnytinio paveldo restauratorė

(Atkelta iš 6 psl.)

vertingus paveikslus, dirbo Molėtų šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčioje, Giedraičių šv. Baltramiejaus bažnyčioje ir kitur.

Teresė daug iniciatyvos rodė, kad būtų prikeltas naujam gyvenimui svarbus kultūros paveldo objektas – Labanoro Švenčiausiosios Mergelės Marijos gimimo bažnyčia. Tai retas eksponatas ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. Pastatyta bažnyčia buvo, kaip nurodo „Katalikų žinynas“, 1820 metais. Beveik po 200 metų pastatą reikėjo atgaivinti. Čia praverė reiklios restauratorės Teresės darbščios rankos ir lakios mintys.

Deja, kai bažnyčia jau buvo beveik baigta restauruoti, vidurnaktį kilo gaisras ir ji sudegė. Liko tik nuodėgulių krūva. Teresės ir kitų restauratorių, remontininkų darbas nuėjo perniek.

Dailininkė ilgai iš pelenų rinko viską, ko nesunaikino

ugnis apsilydžiusias nuo karščio vinis, susvilusius laidų gabalus, vielas, skardas ir kitokius daiktus. Surinko jų nemažai. Kiekvieną radinį kruopščiai apžiūrėjo, nuvalė, ir, atsėdusi prie stalo, ėmėsi darbo. Dailininkė nenaudojo nei teptuko, nei dažų. Gimė savotiški metaliniai paveikslai. Teresė sukomponavo nuo karščio pa-

juodusius, vielos gabalus, vinis, rąstų, stogo tvirtiklius, skardos atplaišas ir kitus radinius ant drobės. Atsirado paveikslai, menantys senąją kultūros paveldo XIX a. pradžios statinį – Labanoro švenčiausiosios Mergelės Marijos gimimo bažnyčią.

Galbūt tai pirmieji iš sudegusios bažnyčios atliekų padaryti paveikslai šalyje?

Paveikslų autorė Teresė Blažiūnienė.

Paveikslas iš sudegusios Labanoro bažnyčios vinių ir vielų.

Šie paveikslai buvo eksponuojami Molėtų krašto muziejaus parodų salėje greita kitų rajono menininkų darbų.

Labanoro bažnyčia atstatyta. Daug padėjo pastangų Utenos statybos firma „Vidista“ (direktorė Vida Mišienienė), kad ji būtų autentiška. Džiugina meistrų gebėjimas ir spartūs statybos darbų tempai.

Pernai rugsėjo mėnesį ji buvo pašventinta. Dabar la-

banoriškiai joje meldžiasi, klebonas Jurgis Kazlauskas aukoja šv. Mišias. Žinoma, dar ir dabar vyksta kai kurie apdailos ir kiti darbai.

Tikime, kad dailininkės restauratorės Teresės Blažiūnienės paveikslai papuoš Labanoro bažnyčios sienas, kad tai bus istorinė pamoka ateinančioms kartoms, kaip galima padaryti didelių darbų, kai daugelis žmonių ištiesia pagalbos rankas.

Algirdas MEILUS

Mūsų kultūros paveldas

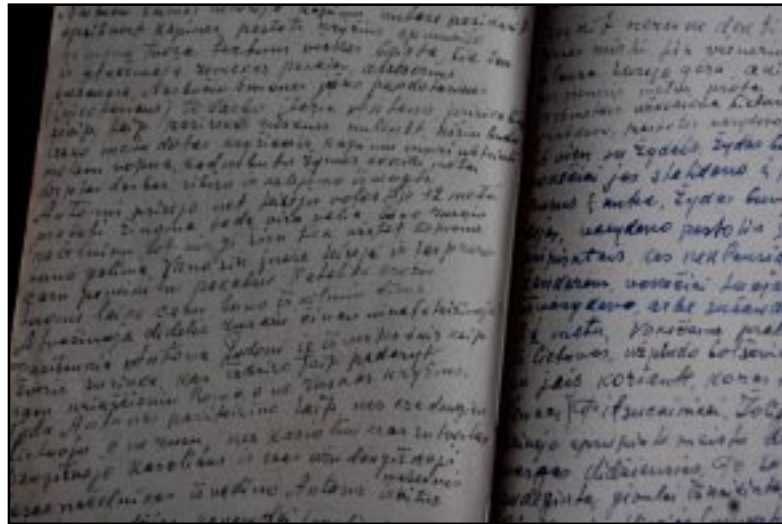
Narbūčių kapinaičių istorija atsiskleidžia senuose užrašuose ir žmonių atmintyje

Keliaujant plentu nuo Svėdasų link Aulelių, pravažiavus Daujočius, pakelyje pasitiks senosios Narbūčių kaimo kapinaitės. Prižiūrimos, tvarkomos, čia besil-sinčių amžinajame poilsyje žmonių artimųjų nuolat aplankomos. Iš lauko akmenų sumūrytoje tvoroje prie kapinių vartų yra išraižyti skaičiai, bylojantys apie šios „mirusiųjų karalystės“ įkūrimo metus. Kadangi Narbūčių kapinės buvo įkurtos 1887 metais, nesunku apskaičiuoti, kad šiemet joms sukanka jau 125 metai.

Dėl kapinių vos pavyko Sibiro išvengti...

Iš Svėdasų krašto Narbūčių kaimo kilęs, praėjusiuose gyvenantis ir Tėviškės nepamirštantis Albinas Gudonis teisėtai gali pasidžiaugti ir pasididžiuoti, kad šios kaimo kapinės atsirado jo senelio Antano Gudonio iniciatyva. Albinas prisimena savo vaikystėje ir jaunystėje girdėjęs iš tėvelio Rapolo Gudonio pasakojimą apie kapinių Narbūčiuose atsiradimą. Esą, toje vietoje vieną rytmetį vietiniai gyventojai surado mirusio nežinomo elgetos kū-

ną. Būdami pamaldūs, sodiečiai iškasė duobę, palaidojo elgetą, pasimeldė už jo sielą ir nusprendė ten įkurdinti kaimo kapinaites, kur amžinąjį atilį surastų Anapiln išėję. Mat tuo metu dideliame Narbūčių kaime kapinių nebuvo. Kapinių steigimo iniciatorius buvo šio krašto šviesuolis, įvairių gerų darbų sumanytojas Antanas Gudonis. Jo suburti sodiečiai rinkosi į talkas, ruošė vietą būsimosioms kapinaitėms, rinko laukuose akmenis, vežė juos prie kapinių, mūrijo tvorą, gamino medinius vartus. Išskobė ir aukštą medinį kryžių, kurį pastatė būsimu-

Rapolo Gudonio užrašų kopija.

jų kapinių centre...

Šiandien, praėjus šitiek metų, sunku net ir įsivaizduoti, kad dėl kapinių įkūrimo Narbūčiuose galėjo kilti didelis triukšmas, o tų darbų iniciatoriai ir organizatoriai – patekti į kalėjimą ar net į Sibirą...

Albinas Gudonis išsaugojo savo šviesaus atminimo tėvo Rapolo užrašus. Nuo laiko pageltusiose kietais viršeliais storo sąsiuvinio puslapiuose labai tiksliai, aiškiai, suprantamai atpasakoti svarbiausi R. Gudonio gyvenimo epizodai, užfiksuoti to laikmečio įvykiai, aprašyti sutikti žmonės, perteikti įsimintiniausi Gudonių šeimos faktai.

Dienoraštį primenančiuose Rapolo Gudonio užrašuose galima perskaityti ir tokias eilutes, kurios primins kai kurias senelio Antano

Gudonio gyvenimo akimirkas: (Rašto kalba netaisyta, tiksliai šios korespondencijos autorius tekste sudėjo skyrybos ženklus, įrašė nosines raides).

„1948 metais gegužės 3 d. A.A. mirė mano Tėvas Antanas Gudonis (bermavonės Kazimieras), gimęs buvo 1850 arba 1851 metais, baudžiavos laikais, kada dvaruos liejosi prakaitas, ašaros ir kraujas, kada duonelė su pelais maišyta reikėjo žmonėms valgyti, kada žmogus neturėjo nei jokių teisių, buvo ujamas, stumdomas vergas ponų ir dvariškių. Kada mokslas buvo pra-

ir atvažiuoja zemskas, paskui atsesorius, sušaukia Narbūčių žmones, ieško fundatoriaus (iniciatoriaus) to darbo. Įtaria Antaną, prisikabina. Šiaip taip pasiseka ruskius nulenkt kyšių būdu. Įsako metų datas kryžiaus ir kapinių mūre užtrinti maleva ir vopna, kad nebūtų žymės, kokiais metais dirbtas darbas. Sibiro ir kalėjimo išvengta...“

Taigi, caro valdininkus Narbūčių kaimo žmonėms pavyko papirkti pinigais ir taip išvengti didelių nemalonumų. Kaip ir buvo įsakyta, kaimiečiai ant kryžiaus išraižytus metus užtepėlojo dažais, o ant tvoros mūro esančią kapinių įkūrimo datą užtepė kalkėmis. „Patepti“ valdininkai dėl naujųjų kapinių jau nebetriukšmavo, o kitiems „načalninkams“ – tos kapinės jokio įtarimo nesukėlė – steigimo metų niekur nesimatė. Kas žino, nuo kada tos kapinės veikia, gal dar nuo to laiko, kai Lietuva dar nebuvo tapusi Rusijos imperijos dalimi?..

Beraštis sodietis tapo... teisėju

Rapolo Gudonio užrašuose tarp įdomių, įsimintinų istorinių faktų, dėmesio vertų prisiminimų yra ir keletas eilučių apie jo tėvo Narbūčių kapinių įkūrimo Antano Gudonio teisėjavimo metus.

„Antanui prisiėjo net teisėju volostyje 12 metų prabūti. Žinoma, tada visa valia buvo ruskių načalninkų, bet visgi šiek tiek užstot lietuvių buvo galima. Vienąsyk įnešė teisėjai ir tarp rusų carų paveikslų pakabino katalikų kryžių. Tuome laike buvo carų iškilmų diena. Atvažiuoja didelis ruskių činaunikas. Pasišaukia Antaną Gudonį ir išvertęs akis kaip žvėris surinka, kas išdrįso taip padaryti, kam Rymo krikščionių, o ne ruskas kryžius pakabintas. Tada Antanas pasiteisino taip, nes esą daugiau lietuvių Lietuvoje, o ne rusų. Žemės karalius esą sutvertas Dangiškojo karalius ir esą už Dangiškąjį mažesnis. Rusas načalninkas išvadino Antaną ir kitus lietuvius sudžias arkliavagiais, užtrenkęs volosties duris ir išbėgęs į kitą kambarį. Bet vėliau įjėgęs visų atsiprašęs ir pasakęs, jog Dievas esąs karalius ant visų karalių...“

(Nukelta į 8 psl.)

Dabartinis Narbūčių kapinių vaizdas

(Atkelta iš 7 psl.)

Vedė žmoną Antanas būdamas 45 metų Anelę Šlapelytę Gališkių kaimo Salų parapijos. Vaikus teturėjo du. Vyresnysis Mykolas mirė turėdamas 16 metų amžiaus. Jaunesnysis Rapolas, prie kurio Antanas ir sulaukė tokio ilgo gražaus amžiaus. Rūkyt nerūkė, degtinės biški išgerdavo, prieš mirtį tik vienerius metus nieko nebedirbo. Klausą turėjo gerą, akimis menkai bematė...“

Nors užrašuose sūnus apie savo šviesaus atminimo tėvą Antaną Gudonį parašė trumpus prisiminimus, tačiau jie akivaizdžiai byloja apie veiklą, darbštų, patikimą, kitų gerbiamą žmogų. Juk ne kiekvienas buvo renkamas ar skiriamas valsčiaus teisėju. O Antanas Gudonis tokias atsakingas pareigas ėjo net 12 metų. Gana keista, žiūrint iš šių dienų pozicijų, kad teisėju dirbo žmogus, nebaigęs jokių mokslų, net pradžios mokyklos. Pramokęs skaityti namuose iš maldaknygės, Antanas Gudonis nemokėjo rašyti, netgi pasirašyti. Bet pakako žinių, išminties, kad galėtų būti valsčiuje teisėju, dideliu autoritetu, patarėju ir pagalbininku sodiečiams, gimtojo krašto šviesuoliu. Kiek visokių negandų, vargų būta jo gyvenime. Kad ir 1908 metais kilęs gaisras, sunaikinęs visus trobesius. Reikėjo atsitiesti, nepalūžti, nepasiduoti nevilčiai, vėl susikurti naują gyvenimą...

Beje, ir Antano Gudonio žmonos Anelės būta šviesios asmenybės. Juk ji buvo kilusi iš garsios kultūrininkų, šviesuolių, lietuvių puoselėtojų Šlapelių giminės. Sa-

Anykštėnas Albinas Gudonis saugo savo senelių ir tėvų šviesų atminimą ir rūpinasi Tėviškėje esančiomis kapinaitėmis.

Narbūčių kapinaičių istorija atsiskleidžia senuose užrašuose ir žmonių atmintyje

Albino Gudonio tėvai Rapolas ir Adelė apie 1930 metus.

vo užrašuose sūnus Rapolas ir motinai negailėjo gražių žodžių:

„1945 metais spalio 15d. A.A. mirė mano Motina Anelia (bermavonės Barbora) vardu. Gimusi 1867 m. kovo mėn. Pragveno šiame pasauly 78 m. Daug matė vargo vargingo...“ Ir toliau aprašė, kaip motina pergyveno karus ir pokarių suirutę, kokius sunkumus patyrė pirmaisiais sovietinės okupacijos metais. „Tai tokiais laikais gyventi teko nabašnikai mano Motinai, kurios gyvenimas buvo vargingas“, - užbaigė savo prisiminimus Rapolas Gudonis...

Kapinės buvo virtusios...gyvulių pakrovimo aikšte

Kolūkiniais metais už Narbūčių kapinių buvusi darbščių ūkininkų Ziberkų sodyba operatyviai buvo pritaikyta vietos valdžios poreikiams. Sodybos šeimininkai, vengdami tremties, iš gimtųjų namų laikinai pasitraukė į Kauną pas gimines. Ištuštėjusiuose namuose tuomet įsikūrė kolūkio kontora ir Aulelių apylinkės tarybos vykdomasis komitetas. Savime suprantama, keliu pro kapines tuoj suintensyvėjo transporto srautas. Daug ko prisireikdavo kolūkio kontoroje ar apylinkėje. Tai ir važiavo žmonės kas dviračiais, kas arkliais, o kas ir motociklais, mašinomis ar net traktoriams. Ne kartą pasitaikė atvejų, kai koks sunkvežimis ar traktorius nebeišitekdavo kaimo kelyje ir užkabindavo kapinių tvorą, išgriaudavo sumūrytus akmenis. O kalnelis, esantis visai šalia kapinių, kolūkmečiu „sėkmingai“ buvo naudojamas kaip...gyvulių pakrovimo aikštelė. Prirėkdavo išvežti gyvulius į mėsos kombinatą, o kaip kitaip juos pakrauti? Žinoma, buvo galima sukalti specialius medinius paaukštintimus, ką nors sukonstruoti, kad gyvulius lengviau suvaryti į mašinas. Bet kas gi konstruos, ką nors gamins? Surasdavo kur kokį kalniuką, aukštumėlę ir tuo naudodavosi. Narbūčiuose tam tikslui buvo naudojamas šalia kapinių esantis

kalnelis. Taip buvo išgriauta ir viena kapinių tvoros dalis. Nedaug trūko, kad ir visa likusi tvora galėjo išgriūti.

Rapolas Gudonis negalėjo ramiai žiūrėti į tokį barbariškumą, nerūpestingumą. Todėl kreipėsi į tuometinį Aulelių apylinkės pirminką Kazį Kežutį, kad gyvulių pakrovimas į sunkvežimius prie kapinių būtų nutrauktas, o išgriauta tvora – atstatyta. Nors dabar jau šviesaus atminimo K. Kežutis ir buvo komunistų partijos narys, tačiau tai būta tolerantiško vadovo, ūkiško, jautraus žmogaus. Jis neliko abejingas sodiečio R. Gudonio žodžiams, pasirūpino, kad kolūkis į kapines atsiųstų keletą statybininkų, skirtų statybinių medžiagų. Padedant Rapolui Gudoniui, išgriauta kapinių tvoros dalis buvo atstatyta, visa tvora kapitališkai suremontuota, atnaujinta, sutvirtinta. Vietoje sutrūšusių kapinių vartelių buvo įrengti nauji- metaliniai. Tai buvo 1966-aisiais metais. Ir tokią datą galima surasti ant Narbūčių kapinių tvoros. Taigi, galima drąsiai tvirtinti, kad savo tėvo Antano Gudonio rūpesčiu įkurtas kaimo kapinės išgelbėjo nuo išniekinimo ar visiško sunaikinimo jo sūnus Rapolas Gudonis. Dabar iš senelio ir tėvo „estafetę“ perėmė Albinas Gudonis...

Senelių ir tėvų pėdomis

Narbūčių kapinėse po aukštaūgiais medžiais ilsisi šių kapinių steigimo iniciatorius, valsčiaus teisėjas Antanas Gudonis su ištikima savo gyvenimo palydove Anelė, čia amžinajam poilsiui atgulė ir jų sūnus Rapolas Gudonis su žmona Adele. Gimtinės žemelė priglaudė ir kitus Gudonių giminės narius.

Ir kaimo kapinaitėmis, ir savo artimųjų kapais nuoširdžiai rūpinasi Albinas Gudonis, laikas nuo laiko vis apsilankantis Tėviškėje. Gimtosios Albino sodybos Narbūčiuose jau nebėra, tačiau jis nusipirko trobą kaimyniniame Drobčiūnų kaime, kad būtų arčiau gimtojo krašto, arčiau artimųjų kapų. Šiltesniu metų laiku Albinas Gudonis palieka butą Anykščiuose ir įsikuria kaimo sodyboje.

Kai 2010-ųjų vasarą Anapilin iškeliavo Albino sesuo muziejininkė, pedagogė, mokslininkė, visuomenės veikėja, garsi Lietuvoje švietėjų ir kultūrininkų Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejaus Vilniuje įkūrėja ir ilgametė direktorė dr. Alma Gudonytė, jos laidotuvėmis rūpinosi brolis. Albino rūpesčiu po gedulingų pamaldų Svėdasų Šv. Arkangelo Mykolo parapijos bažnyčioje urna su sesers palaikais iškilmingai buvo palaidota šalia artimųjų Narbūčių kapinėse. Prie naujai supulto kapo kauburėlio tuomet viola griežė iš Vilniaus atvykęs profesionalus smuikininkas Andrius Pleškūnas, buvę velionės mokiniai ir mokytojai, bendramoksliai, bendradarbiai dalijosi prisiminimais. Albinas Gudonis, dėkodamas visiems, palydėjusiems seserį į paskutinąją kelionę, pasakojo apie begalinį Almos norą po mirties atsigulti šalia senelių ir tėvelių gimtųjų Narbūčių žemėje...

Albinas prižiūri ne tik savo artimųjų kapus. Jam be galo rūpi ir senelio Antano Gudonio rūpesčiu prieš daugiau kaip šimtmetį įsteigtų kapinių likimas, tvarkymas. Ilgą laiką kapinaitės puošė senutėlis medinis kryžius. Bet jis taip sutrūšo, sulinko, kad stipresniam vėjui papūtus, galėjo nuvirtinti tiesiog ant kapų ar net kapelius tvarkančių žmonių. Tad Albinas pasirūpino, kad labai jau varganai atrodantis ir net pavojų keliantis kryžius būtų nupjautas ir pagal visas katalikų tradicijas sudėgintas. Albino rūpesčiu vietoje senojo kryžiaus buvo pastatytas naujas gražus, ornamentuotas kryžius.

„Kitaip pasielgti aš net negalėčiau. Juk tas kapines prieš 125 metus steigė mano senelis Antanas su kitais giminaičiais, kaimynais. Kapinėmis rūpinosi ir tėvas Rapolas, artimųjų kapus prižiūrėjo ir mano senelė, ir motina. Pagarba mirusiesiems, jų amžinojo poilsio vietų tvarkymas tikriems lietuviams yra jaugė į jų širdis, ta graži tradicija perduodama iš kartos į kartą. Štai kodėl negaliu likti abejingas taip brangioms ir artimoms Narbūčių kapinaitėms“, - pasakoja Albinas Gudonis.

Ir galima tuo tvirtai tikėti. Kol bus tokių geraširdžių žmonių, kaip Albinas, tol nebus apleistų kapų, neprižiūrėtų kapinių...

Vytautas BAGDONAS
Nuotraukos ir fotokopijos Vytauto Bagdono.

